

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р *Милен Тодоров Любенов*,

СУ „Св. Климент Охридски“, Политически науки (3.3.)

на дисертацията на Кристиан Стефанов на тема **„Предпоставки за радикализацията на социалдемократическото движение в България, 1891-1923. Българската работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти) – от социалдемократия към комунизъм“**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Политология – Национален политически процес)

1. Структура, съдържание и резултати на дисертацията

Дисертационният труд е посветен на предпоставките за радикализацията на социалдемократическото движения в България като е поставен в рамките на подходящо избран исторически период. Текстът се състои от 272 стандартни страници, включващи увод, шест глави, заключение и библиография. Дисертацията впечатлява с обема на литературата и анализиранияте документални и архивни източници.

Предмет на анализ е ключовото понятие политическа радикализация, което е дефинирано като светоглед или практика, свързан със себеутвърждаването на определен политически актьор, които се стреми да постигне цялостно системно преобразование в политиката и/или обществото с използването на различни инструменти, включително и употребата на насилие.

Обект на анализ е радикализацията на БРСДП (т.с.), разгледан като многопластов процес на еволюция на партията от социалдемокрация към комунизъм, за което изиграват роля редица фактори, някои от които са разположени в парадигмата на историческия институционализъм и критичните моменти в историята. Затова централно значение в дисертацията има теорията за кливиджите и по-специално класовият кливидж, свързан с възникването, развитието и утвърждаването на работническите партии в Европа началото на XX в.

Концептуалната рамка е представена в първа глава на дисертацията. Анализът стъпва на предложените от Стефано Бартолини теоретични постановки, които дават възможност за операционализация на факторите, способстващи за електоралния възход на социалдемократическите и комунистически партии в Европа, сред които водеща роля изиграва Първата световна война като критичен момент.

Дисертантът е избрал подходяща методология, съчетаваща в себе си различни изследователски методи като електорален анализ на изборните резултати, анализ на партийни програми и документи, преглед и анализ на печата.

Изведени са четири хипотези на базата на основните фактори за радикализация на работническото движение, които са анализирани в теоретичната част на дисертацията. Първата хипотеза прави връзка между радикализацията като предлагане и електоралното търсене сред населението вследствие негативното въздействие на войните. Втората хипотеза обяснява политическата радикализация с трайната изолация, в която изпада БРСДП (т.с.) поради антивоенните ѝ позиции. Третата хипотеза разглежда радикализацията като отговор на политическото насилие и налаганите политики за гарантиране на вътрешния ред и сигурност. Четвъртата хипотеза търси обяснение за радикализацията в ролята на Коминтерна. Хипотезите са изведени аргументирано на базата на представения теоретичен дебат. Главите в дисертацията са структурирани с оглед на поставените хипотези.

Втора глава е посветена на селската електорална мобилизация на БРСДП (т.с.). Дисертантът трябва да бъде поздравен за електоралния анализ на селския вот, представен по райони - трудоемка, но изключително плодотворна работа, която за първи път прави разрез на разпределението на селския вот между БРСДП (т.с.) и БЗНС. Това дава възможност да се проследи електоралния ефект от двата основни

кливиджа, които структурират междупартийната конкуренция при надигащата се вълна на политическа мобилизация в периода след войните – класовият кливидж и кливиджът „град-село“.

Трета глава разглежда идеологическите сблъсъци между различни националистически течения и работническото движение, които са анализирани като предпоставки за радикализация. Изследван е политическият ефект от различни събития, конфликти и сблъсъци, които поставят в изолация БРСДП (т.с.), заради антимилитаристичните ѝ позиции по решаването на „националния въпрос“. Всеки отделен казус е подходящо избран като подсилва аргументацията и направените изводи.

Четвърта глава изследва въздействието на двете балкански войни и Първата световна война върху радикализацията на БРСДП (т.с.). Дисертантът разглежда военния период като водещ фактор за идеологическата трансформация на партията. Основен акцент е поставен върху социално-икономическата и продоволствена криза, водеща до радикализация на големи обществени групи, което подкопава легитимността на традиционните партии. Подробно и задълбочено са анализирани причините за недоволството сред населението, което трудно понася тежката социална цена на войните. Този анализ дава възможност да се обясни нарастващото електорално търсене и мобилизация в подкрепа на каузата на работническото движение.

Пета глава разглежда ролята на международното комунистическо движение и Коминтерна като фактор за радикализацията на БРСДП (т.с.). Анализът стъпва на голяма документална база, която позволява да се изследват в сравнителен план процесите на разделение в работническото движение в Европа, идеологическият дебат и радикализацията на комунистите, централната роля на Коминтерна за „изнасяне на революцията навън“. Тази глава изяснява защо Октомврийската революция се явява критичен процес, който води окончателно разделение в работническото движение и очертаването на нов кливидж между социалдемократи и комунисти.

Шестата и последна глава на дисертацията е посветена на политическото насилие в следвоенна България и секюритазацията на политиката, провеждана от българската държава.

Дисертацията има безспорен приносен характер по отношение на разбирането на процесите на радикализация на социалдемократическото движение в България от гледна точка очерталите се политически кливиджи в страната след Първата световна война.

Дисертантът е трябвало по-смело да посочи приносите в своята работа, особено в заключението. То се явява и основната слабост на работата и не защото изводите и оценките, които са направени там не са верни. Просто заключението трябва да има друг характер. Фигура 10, която схематично представя механизмите за радикализация и изводите по отношение на този процес, по-скоро трябва да бъдат изведени в изложението. Заключение следва да обобщи и представи доколко са постигнати първоначално зададените цели и дали са потвърдени изведените четири хипотези.

Като безпорочен принос бих оценил електоралния анализ на селския вот и представения механизъм за радикализация на БРСДП (т.с.).

2. *Оценка на публикациите по дисертацията*

Представени са три публикации по темата на дисертационния труд, с което са изпълнени минималните изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

3. *Оценка на автореферата*

Дисертационният труд заслужава по-добре написан автореферат. Представеният за целите на публичната защита не съответства на възприетите академични стандарти за писане на такъв текст. Направен е набързо, което личи от многобройните правописни грешки, които са от технически характер.

В структурен план също се наблюдават някои слабости. Неясно защо съдържанието е номерирано с т. 1. Липса библиография, обозначаваща цитираните източници в автореферата. Съществен недостатък е и липсата на

обособена част с приносите на дисертацията, което е основен структурен елемент на всеки един автореферат.

4. Критични бележки и въпроси

Като цяло работата е написана на добър академичен език. Критични бележки могат да се отправят към някои използвани термини, които не са подбрани най-подходящо и налагат разяснения. На места в дисертацията се използват понятия като „простонароден протест“, „популистки протест“, „леви протестни партии“, „леви комунисти“, които имат нужда от допълнителна съдържателна аргументация и изясняване на причините за тяхната употреба. Например, терминът „леви комунисти“ разграничителна категория ли е, и има ли тогава „десни комунисти“?

Бих си позволил да задам следните въпроси на дисертанта:

- 1.) В теоретичната част е засегната темата с т.нар. пресечени кливиджи. Доколко класовият кливидж и кливиджът „град-село“ са пресечени? Как това влияе на електоралната конкуренция и изобщо на взаимоотношения между БЗНС и БРСДП (т.с.)?
- 2.) Може ли да се изведе някой от факторите за радикализация на БРСДП (т.с.) като водещ?
- 3.) По какъв начин влияе въвеждането на задължителното гласуване през 1919 г. върху резултатите на БРСДП (т.с.)?

5. Заключение:

Познавам Кристиан Стефанов като отличен студент и докторант. В научната си работата винаги е демонстрирал отдаденост и задълбоченост. Участвал е активно в научния живот и работата на катедра „Политология“. Публикационната му дейност през последните години е впечатляваща и надхвърля в пъти минималните изисквания за докторска защита. Негови статии са публикувани в авторитетни индексирани списания.

Представената за публична защита дисертация представлява задълбочено изследване, което отговаря на всички научни стандарти. Изпълнени са всички

предварително поставени цели и задачи, а основните хипотези са защитени убедително.

Затова ще подкрепя присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Политология – Национален политически процес) на Кристиан Стефанов.

05.02.2025

Подпис:

София

доц. д-р Милен Любенов